

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Η θέση των γυναικών προσφύγων ανά τον κόσμο Πολιτικές των Ην. Εθνών για βοήθεια και προστασία

Εισήγηση
Της Ιωάννας Μαγγανάρα
Κοινωνιολόγου-Εμπειρογνώμονα ΥΠΕΞ

Στην παρέμβασή μου αυτή θα εξετάσω τα ειδικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες πρόσφυγες και οι εκτοπισμένες λόγω φύλου, τα οποία τις οδηγούν στην περιθωριοποίηση, στην εκμετάλλευση και γενικότερα σε ένα επίπεδο ζωής πολύ πιο χαμηλό από ότι των ανδρών.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Αναλύοντας τα προβλήματα των γυναικών προσφύγων διαπιστώνει κανείς ότι είναι ταυτόσημα με αυτά των γυναικών της πατρίδος τους ή της χώρας του ασύλου. Η ιδιαιτερότητα της κατάστασης των γυναικών προσφύγων συνίσταται, όχι στο ότι υφίστανται παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους, αλλά στο ότι είναι ιδιαίτερα τραγές σαν ομάδα σ' αυτές τις παραβιάσεις για πολλούς λόγους. Γιατί καταδιώκονται, γιατί είναι κοινωνικά αποκομμένες από τις οικογένειές τους και από την προστασία της κοινότητας προέλευσής τους και κυρίως γιατί είναι ξένες σε ξένη χώρα.

Οι γυναίκες πρόσφυγες και οι εκτοπισμένες έχουν κοινές εμπειρίες με άλλες ομάδες που με βάση τα ατομικά χαρακτηριστικά τους και λόγω φύλου θεωρούνται ομάδες υψηλού κινδύνου για κοινωνική περιθωριοποίηση.

Τέτοιες ομάδες είναι οι νέες γυναίκες, οι ηλικιωμένες, οι ανάπηρες, οι μετανάστριες, οι γυναίκες αρχηγοί οικογενειών.

Ορισμένες γυναίκες μπορεί να ανήκουν συγχρόνως σε πολλές κατηγορίες π.χ. όταν η γήρανση οδηγεί στην αναπηρία ή όταν μια νέα γυναίκα που μεταναστεύει γίνεται αυτόματα αρχηγός οικογένειας.

Οποιοδήποτε άτομο μπορεί κατά τη διάρκεια της ζωής του να εισέλθει σε μια από αυτές τις ομάδες, είτε αρρωσταίνοντας, είτε χάνοντας την εργασία του, είτε εξαναγκασόμενος σε φυγή. Οι κίνδυνοι για μελλοντική κοινωνική περιθωριοποίηση αυξάνουν ή μειώνονται με βάση επιλογές, είτε ατομικές, είτε επιβεβλημένες που αφορούν την πρόσβαση στην εκπαίδευση, την υγεία, την αγορά εργασίας, ακόμα και τη σύνθεση της οικογένειας.

Όσον αφορά τις γυναίκες οι κίνδυνοι αυτοί αυξάνουν γιατί οι επιλογές τους, είτε ατομικές είτε επιβεβλημένες είναι πολύ πιο περιορισμένες από ότι των ανδρών. Και όχι μόνο. Υπάρχει μια σαφής διαφοροποίηση μεταξύ των ανδρών που ανήκουν σ' αυτές τις ομάδες και των γυναικών ως προς τη δυνατότητα άσκησης των δικαιωμάτων τους π.χ. Σε ορισμένες χώρες οι γυναίκες αρχηγοί οικογενειών δεν μπορούν να αγοράσουν γη ή να συνάψουν δάνεια, ενώ οι άνδρες μπορούν. Οι μετανάστριες γυναίκες μπορούν συχνά να εισέλθουν σε μια χώρα, μόνο σαν εξαρτημένα μέλη οικογένειας, πράγμα που σημαίνει ότι δεν έχουν τα ίδια με τους άνδρες δικαιώματα.

Τις παραπάνω ομάδες μαζί με τις γυναίκες πρόσφυγες εξήτασε φέτος η Επιτροπή καθεστώτος γυναικών των Ην. Εθνών η οποία είναι το όργανο, του Οργανισμού αυτού, που επεξεργάζεται την πολιτική για τις γυναίκες.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πολλά από τα προβλήματα των γυναικών αυτών μπορούν

να αντιμετωπιστούν με πολιτικές που αφορούν γενικότερα την προώθηση των γυναικών ή με πολιτικές που αφορούν τα χαρακτηριστικά των ομάδων αυτών.

Παραμένουν όμως ορισμένα προβλήματα για τα οποία απαιτούνται πολιτικές οι οποίες αφορούν ειδικά τις γυναίκες, σε κάθε μία από αυτές τις ομάδες.

Σε αυτές τις πολιτικές θα αναφερθούμε όσον αφορά τις γυναίκες πρόσφυγες και τις εκτοπισμένες, όπως συζητήθηκαν στην Επιτροπή Καθεστώτος Γυναικών, με βάση τα συμπεράσματα μιας ομάδος Εμπειρογνομόνων που συναντήθηκε πέρυσι στη Βιέννη για να συζητήσει ακριβώς αυτό το θέμα.

Δύο πρώτα βασικά συμπεράσματα στα οποία κατέληξε η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων είναι ότι τα αστικά, πολιτικά, κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά δικαιώματα των γυναικών προσφύγων πρέπει να επαναεπιβεβαιωθούν από τη Διεθνή Κοινότητα και τα κράτη μέλη με αναφορά σε διεθνή κείμενα όπως: στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση των διακρίσεων κατά των γυναικών, στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού, στη Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων, στις 4 Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 και τα 2 Πρωτόκολλα του 1977. Όσες Κυβερνήσεις δεν έχουν επικυρώσει τα παραπάνω κείμενα θα πρέπει να κληθούν να τα κάνουν.

Επίσης θα πρέπει επειγόντως να εξετασθούν σε επίπεδο εθνικό, περιφερειακό και διεθνές οι αιτίες που δημιουργούν το θέμα των προσφύγων και οι λύσεις που μπορούν να αναζητηθούν.

Βασικό πλαίσιο προστασίας και βοήθειας των γυναικών προσφύγων

Υπάρχει στενή σχέση μεταξύ προστασίας και βοήθειας. Συχνά η προστασία δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί παρά μόνο με μέτρα που έχουν σχέση με τη βοήθεια. Επί πλέον ο σχεδιασμός και η εφαρμογή προγραμμάτων βοήθειας μπορεί να έχει άμεσες και συχνά αρνητικές επιπτώσεις για την προστασία των γυναικών προσφύγων.

Το άρθρο 3 της Σύμβασης για τις διακρίσεις κατά των γυναικών των Ην. Εθνών ζητάει από όλα τα κράτη να πάρουν σε όλους τους τομείς, ειδικότερα στον πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό, πολιτιστικό τα κατάλληλα μέτρα, συμπεριλαμβανομένης της νομοθεσίας, προκειμένου να διασφαλίσουν την πλήρη ανάπτυξη και προώθηση των γυναικών, ώστε να μπορούν να απολαμβάνουν όλα τα ανθρωπίνια δικαιώματα και τις βασικές ελευθερίες τους σε ίση βάση με τους άνδρες. Αυτό σημαίνει ότι το πλαίσιο για τη διεθνή προστασία των γυ-

ναικών προσφύγων θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει σαν βασικό στοιχείο την ισότητα.

Επίσης θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει την έννοια της πλήρους και ουσιαστικής συμμετοχής των γυναικών προσφύγων σε όλα τα προγράμματα που τις αφορούν. Η συμμετοχή αυτή μπορεί να λάβει χώρα μέσω των κοινωνικοπολιτικών και οικονομικών τους ρόλων. Επειδή όμως στις προσωρινές καταστάσεις οι παραδοσιακοί ρόλοι υφίστανται μεταβολές θα πρέπει οι οργανώσεις που δουλεύουν με πρόσφυγες να προωθούν πρωτοβουλίες που να τους δίνουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στα προγράμματα αυτά.

Ο προσδιορισμός της ιδιότητας του πρόσφυγα

Μια γυναίκα η οποία έχει βάσιμους φόβους ότι καταδιώκεται για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε μια κοινωνική ομάδα ή ομάδα με ορισμένες πολιτικές πεποιθήσεις είναι προφανώς για τους ίδιους λόγους πρόσφυγας, όπως και ο άνδρας.

Η γυναίκα όμως αντιμετωπίζει πάντα προβλήματα για να αποδείξει ότι τα στοιχεία τα οποία προσκομίζει είναι επαρκή για να της δοθεί η ιδιότητα του πρόσφυγα.

Πολύ λίγες γυναίκες μπορούν να μιλήσουν για τέτοιες εμπειρίες, ιδίως όταν αυτός που ρωτά είναι άνδρας και πολύ λίγες χώρες έχουν γυναικείο προσωπικό που να ασχολείται με τη διαδικασία προσδιορισμού της ιδιότητας του πρόσφυγα.

Επί πλέον οι υπάλληλοι που είναι υπεύθυνοι για τη διαδικασία αυτή δεν γνωρίζουν την ειδικότερη κατάσταση των γυναικών στη χώρα από την οποία αναγκάστηκαν να φύγουν.

Έτσι ακόμη και όταν μια γυναίκα καταδιώκεται είναι δύσκολο να αποδείξει το βάσιμο του αιτήματός της για να αποκτήσει την ιδιότητα του πρόσφυγα.

Προκειμένου να αντιμετωπισθεί το θέμα αυτό θα πρέπει οι χώρες να ενθαρρυνθούν να διασφαλίσουν ότι οι γυναίκες που ζητούν άσυλο θα έχουν πρόσβαση στις διαδικασίες προσδιορισμού της ιδιότητας του πρόσφυγα. Θα πρέπει επίσης να συμμετέχουν και γυναίκες υπάλληλοι στη διαδικασία υποβολής ερωτήσεων οι οποίες θα πρέπει να είναι ευαίσθητοποιημένες στα θέματα των γυναικών και να έχουν αποκτήσει ικανότητες στις συνεντεύξεις. Συγχρόνως οι γυναίκες πρόσφυγες οι οποίες είναι θύματα βίας θα πρέπει να μπορούν να προσφεύγουν σε συμβουλευτικές και άλλες υπηρεσίες προκειμένου να ξεπεράσουν το τραύμα το οποίο έχουν υποστεί.

Αλλά και παρά την υιοθέτηση αυτών των μέτρων δεν θα είναι πάντα δυνατό να επεκταθεί η διεθνής προστασία στις γυναίκες

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

πρόσφυγες που βρίσκονται σε ανάγκη. Ο λόγος είναι ότι ο ορισμός του πρόσφυγα όπως περιέχεται στη Σύμβαση του 1951 και στο Πρωτόκολλο του 1967 δεν συμπεριλαμβάνει το φύλο σαν αιτία καταδίωξης. Ο ορισμός του πρόσφυγα συμπεριλαμβάνει την καταδίωξη μόνο με βάση τη φυλή, θρησκεία, εθνικότητα, συμμετοχή σε μια κοινωνική ομάδα ή σε ομάδα με ορισμένες πολιτικές πεποιθήσεις. Είναι αυτός ο φόβος της καταδίωξης που κάνει ένα άτομο που ορίζεται σαν πρόσφυγα να βρίσκεται έξω από τη χώρα της ιθαγένειάς του και να μην θέλει ή να μην μπορεί να κάνει χρήση της προστασίας που του προσφέρει αυτή η χώρα. Πρόσφυγας ορίζεται και το άτομο το οποίο δεν έχει μεν ιθαγένεια, αλλά βρίσκεται εκτός από τη χώρα μόνιμου κατοικίας του εξαιτίας των ως άνω γεγονότων και δεν μπορεί ή δεν θέλει εξαιτίας του φόβου που έχει να γυρίσει σ' αυτή.

Η Σύμβαση της οργάνωσης αφρικανικής ενότητας διήρυνε αυτόν τον ορισμό, αλλά δεν συμπεριέλαβε και πάλι το κριτήριο του φύλου. Πρόσφυγας ορίζεται κάθε άτομο το οποίο λόγω εξωτερικής επίθεσης, κατοχής, ξένης κυριαρχίας ή γεγονότων τα οποία διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη σε ολόκληρη τη χώρα ή τμήματά της, εξαναγκάζεται να ζητήσει άσυλο έξω από τη χώρα καταγωγής του.

Για τους παραπάνω λόγους η Εκτελεστική Επιτροπή της Ύπατης Αρμοστείας υιοθέτησε το συμπέρασμα 39 το οποίο αναγνωρίζει ότι τα κράτη είναι ελεύθερα να υιοθετήσουν την ερμηνεία ότι οι γυναίκες που ζητούν άσυλο, οι οποίες έχουν αντιμετωπίσει σοβαρές διακρίσεις λόγω φύλου, μπορούν να θεωρηθούν σαν μια ειδική κοινωνική ομάδα στα πλαίσια του ορισμού που δίνεται από τη Σύμβαση του 1951. Ορισμένες χώρες δέχονται το κριτήριο του φύλου και κατατάσσουν την κατηγορία αυτή σε αυτούς που ανήκουν σε μια κοινωνική ομάδα. Άλλες όμως τους αρνούνται το καθεστώς του πρόσφυγα.

Οι γυναίκες έχουν και άλλες δυσκολίες. Πολύ συχνά τα έγγραφα που αφορούν την ιδιότητα του πρόσφυγα δίνονται μόνο στους άνδρες αρχηγούς οικογενειών. Άλλες δυσκολίες αφορούν την προσέγγιση των αρχών που έχουν σχέση με αυτές τις διατυπώσεις, ειδικότερα για γυναίκες που προέρχονται από κοινωνίες που δεν τους επιτρέπουν να έρχονται σε επαφή με ξένους.

Για αυτούς τους λόγους θα πρέπει οι γυναίκες πρόσφυγες να ενημερώνονται για τα δικαιώματά τους. Να δημιουργηθούν οργανώσεις που να τις βοηθούν στη διεκδίκηση αυτών των δικαιωμάτων.

Η Αστυνομία, ο Στρατός και το προσωπικό των αρχών θα πρέπει να ευαισθητοποι-

ηθεί στα δικαιώματά τους και στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν για την άσκηση τους.

Τα ατομικά έγγραφα πιστοποίησης ταυτότητας με τα οποία γυναίκες και παιδιά αποκτούν την ιδιότητα του πρόσφυγα ή του επαναπατριζόμενου θα πρέπει να εκδίδονται ανεξάρτητα από το αν το καθεστώς αυτό έχει προσδιοριστεί ατομικά ή σαν μέλος ομάδος.

Προβλήματα φυσικής προστασίας

Η σεξουαλική βία, οι απαγωγές, η σωματική βία, η πορνεία, η σεξουαλική παρενόχληση και η πίεση για σεξουαλικές διευκολύνσεις με ανταλλάγματα, παραμένει μια πραγματικότητα για πολλές γυναίκες πρόσφυγες.

Η έκταση του φαινομένου δεν είναι γνωστή, αλλά οι διάφορες μορφές και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες λαμβάνει χώρα είναι γνωστές.

Η σεξουαλική εκμετάλλευση μπορεί να γίνεται και από τους υπεύθυνους στα πλαίσια της διαδικασίας ορισμού της ιδιότητας του πρόσφυγα, οι οποίοι μπορούν να ζητούν σεξουαλικές σχέσεις με αντάλλαγμα τη θετική απάντηση στην ιδιότητα του πρόσφυγα. Επίσης μπορεί να γίνεται και από τους φρουρούς κατά μήκος των συνόρων ή στους δρόμους διαφυγής, είτε από το προσωπικό των προσφυγικών καταυλισμών ή από αστυνομικούς, στρατιώτες και από τους ίδιους τους πρόσφυγες. Οι σεξουαλικές διευκολύνσεις ανταλλάσσονται με παροχή προστασίας και βοήθειας.

Δύο παράγοντες που συμβάλλουν σημαντικά στην ανασφάλεια που αισθάνονται οι γυναίκες πρόσφυγες είναι: 1) Πολλές από τις παραδοσιακές διαδικασίες προστασίας χάνονται όταν εξαναγκάζονται να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους 2) Ο σχεδιασμός και η λειτουργία των καταυλισμών συχνά συμβάλλουν στη φυσική ανασφάλεια που αισθάνονται οι γυναίκες με τον κακό φωτισμό, το συνωστισμό κ.λπ.

Για να αντιμετωπισθεί η κατάσταση αυτή θα πρέπει να υιοθετηθούν πολλά και διαφορετικά μέτρα. Θα πρέπει να δημιουργηθούν μηχανισμοί για την αναφορά περιπτώσεων σεξουαλικής εκμετάλλευσης, βιασμών κ.λπ. Οι γυναίκες πρόσφυγες θα πρέπει να συμβάλουν στη δημιουργία αυτών των μηχανισμών οι οποίοι θα πρέπει να επανδρώνονται κυρίως με γυναίκες προσωπικό που να έχει απευθείας πρόσβαση στις γυναίκες αυτές.

Τα θύματα βίας θα πρέπει να μπορούν να απευθύνονται σε συμβουλευτικές και άλλες υπηρεσίες. Οι εθνικές αρχές θα πρέπει να πάρουν μέτρα που να διασφαλίζουν

ότι τα άτομα που διαπράττουν εγκλήματα κατά των γυναικών προσφύγων θα συλλαμβάνονται και θα καταδικάζονται. Τέτοια μέτρα θα πρέπει επίσης να διασφαλίζουν ότι τα θύματα τέτοιων εγκλημάτων θα τυγχάνουν της κατάλληλης φροντίδας και προστασίας έναντι της πιθανότητας αντεκδικήσεων.

Η εμπειρία δείχνει ότι υπάρχει ανάγκη λήψης μέτρων για τη σωματική ασφάλεια των προσφύγων στους καταυλισμούς. Η ανάγκη για τέτοια μέτρα θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, ήδη από το στάδιο του προγραμματισμού.

Ο στόχος ενός τέτοιου προγραμματισμού θα πρέπει να είναι: 1) Να διατηρήσει την αρχική κοινότητα της χώρας προέλευσης στο καινούργιο περιβάλλον. Αυτό έχει αποδειχθεί χρήσιμο για την αύξηση της προστασίας που προσφέρεται στις γυναίκες πρόσφυγες από την ίδια τους την κοινότητα. 2) Ένας άλλος στόχος πρέπει να είναι οι υπηρεσίες που χρησιμοποιούν οι πρόσφυγες να βρίσκονται χωρικά σε τέτοιο σημείο ώστε οι γυναίκες και ειδικότερα οι πιο τρωτές κατηγορίες να μην κινδυνεύουν από σωματικές και άλλες επιθέσεις όταν θα έχουν ανάγκη αυτών των υπηρεσιών. 3) Θα πρέπει να διασφαλισθεί η προστασία των γυναικών τη νύκτα. Αυτή η προστασία μπορεί να αυξηθεί με συχνές νυκτερινές περιπολίες και καλό φωτισμό. 4) Ειδικότερη φροντίδα θα πρέπει να δίνεται στις μόνες γυναίκες. Θα πρέπει να τις συμβουλευούνται όταν γίνεται προγραμματισμός που αφορά την εγκατάστασή τους.

Η παραμονή των προσφύγων σε καταυλισμούς δεν θα πρέπει να είναι μακροχρόνια. Ο περιορισμός στο χώρο και ένας ρυθμός ζωής όχι κανονικός, χωρίς να διαφαίνεται κάποια μελλοντική λύση, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την άσκηση βίας και αυτό οπωσδήποτε έχει περισσότερες επιπτώσεις στις γυναίκες. Ένας τρόπος για να αντιμετωπισθεί αυτή η κατάσταση είναι η δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης για τους ενήλικες, έτσι ώστε να επανακτήσουν την αξιοπρέπειά τους και ένα κάποιο επίπεδο ζωής.

Η σεξουαλική εκμετάλλευση με στόχο την πορνεία συμβαίνει σε πολλές προσφυγικές καταστάσεις. Αφορά κυρίως τις γυναίκες πρόσφυγες που είναι μόνες ή αρχηγοί οικογενειών. Συμβαίνει συχνά όταν μια γυναίκα πρόσφυγας ζει μόνη της σ' ένα αστικό κέντρο να της δίνεται αυτόματα η ταμπέλλα της πόρνης. Τα αίτια της πορνείας των προσφύγων είναι πολλαπλά. Έλλειψη άλλης δυνατότητας για την απόκτηση εισοδήματος. Δυσκολίες έκδοσης άδειας εργασίας. Δυσκολίες να βρουν κάποιο να κρατάει τα παιδιά, ενώ αυτές εργάζονται. Εγκατάλειψη από σύζυγο. Οι λύ-

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

σεις είναι συχνά επίσης περίπλοκες, αλλά προϋποθέτουν σαν ελάχιστη προϋπόθεση τη δημιουργία εναλλακτικών της πορνείας ευκαιριών, βάσει των οποίων οι γυναίκες πρόσφυγες θα μπορούν να επιβιώσουν και οι ίδιες, αλλά και οι οικογένειές τους.

Διατροφή, Νερό

Είναι γνωστό ότι βασική αιτία θνησιμότητας αποτελεί η κακή διατροφή. Οι άνθρωποι που διατρέφονται άσχημα είναι πιο εύαλωτοι στις ασθένειες και γιατρούνται πιο δύσκολα. Οι έγκυες γυναίκες διατρέχουν ιδιαίτερους κινδύνους όπως αποβολές, αιμορραγίες στη γέννα κ.λπ. Οι γυναίκες που θηλάζουν τα παιδιά τους δεν μπορούν να τους δώσουν τα απαραίτητα συστατικά που χρειάζονται για να επιβιώσουν.

Επομένως η ισότιμη με τους άντρες πρόσβαση σε τροφή και νερό αποτελεί βασικό παράγοντα επιβίωσης για τις γυναίκες. Συνήθως όμως οι αποφάσεις για την τροφή λαμβάνονται χωρίς πλήρη κατανόηση των ειδικών αναγκών των γυναικών προσφύγων. Σαν αποτέλεσμα, τόσο το περιεχόμενο του καλαθιού, όσο και η διαδικασία διανομής του δεν είναι οι πιο κατάλληλες.

Οι γυναίκες πρέπει να παίξουν βασικό ρόλο στη διαδικασία της διανομής της τροφής γιατί αυτή συνήθως γίνεται από άνδρες που έχουν ανεπαρκή γνώση των αναγκών αυτών. Επί πλέον συχνά οι άνδρες διοχετεύουν την τροφή στην μαύρη αγορά ή στις δυνάμεις αντίστασης ή την ανταλλάσσουν με κριτήριο τις σεξουαλικές διευκολύνσεις.

Η διατροφή των προσφύγων θα πρέπει να είναι συνεπής προς τις παραδοσιακές διαιτητικές πρακτικές, να περιέχει τις απαραίτητες βιταμίνες και να μπορεί να ετοιμάζεται μέσα στον καταυλισμό. Ειδική προσοχή θα πρέπει να δίνεται στις ανάγκες των παιδιών, των γυναικών που είναι έγκυες, των ηλικιωμένων.

Για την καταπολέμηση της κακής διατροφής οι γυναίκες θα πρέπει να μπορούν να παράγουν και να εμπορεύονται τροφή για τον εαυτό τους και τους δικούς τους.

Θα πρέπει να υιοθετηθούν ειδικά συστήματα για τον έλεγχο της διατροφής των προσφύγων και θα πρέπει να εκπαιδευτούν οι ίδιες οι γυναίκες για να μπορούν να το κάνουν. Θα πρέπει να δημιουργηθούν ή να ενδυναμωθούν εκπαιδευτικά προγράμματα που να αφορούν τη διατροφή, τα οποία να απευθύνονται στις γυναίκες πρόσφυγες.

Όσον αφορά το νερό είναι οι γυναίκες που το συλλέγουν, γι' αυτό και τα σκεύη που χρησιμοποιούνται για τη συλλογή του, αλλά και η τοποθεσία των πηγών μπορεί να συμβάλει στην αύξηση του χρόνου και του κόπου που απαιτεί η διαδικασία αυτή, αλλά

και των κινδύνων επιθέσεων.

Υγεία

Οι γυναίκες προσφέρουν υπηρεσίες υγείας στα άλλα μέλη της οικογένειας. Επομένως η υγεία των άλλων μελών εξαρτάται από τη γνώση της γυναίκας πρόσφυγα ή το ενδιαφέρον της να προωθήσει ένα περιβάλλον που να είναι υγιές και να πάρει προληπτικά μέτρα για θέματα ασθενειών.

Η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας μπορεί να είναι δύσκολη όταν οι πολιτιστικές αξίες δεν επιτρέπουν στις γυναίκες επισκέψεις σε άνδρα ιατρό, όταν οι ώρες επισκέψεων δεν τις διευκολύνουν, λόγω των πολλών υποχρεώσεών τους, όταν οι υπηρεσίες υγείας βρίσκονται μακριά και υπάρχει κίνδυνος επιθέσεων, όταν δεν υπάρχει γυναικείο νοσηλευτικό προσωπικό.

Η έλλειψη υπηρεσιών για γυναικολογικά προβλήματα, για οικογενειακό προγραμματισμό, συχνά αποτελεί σοβαρό παράγοντα που συντελεί στην κακή υγεία των γυναικών προσφύγων. Οι επανειλημμένες γέννες δημιουργούν προβλήματα και συχνούς θανάτους, οι οποίοι οφείλονται σε κακά εκπαιδευμένες μαιές, και ανθυγιεινές συνθήκες κατά τη διάρκεια της γέννας.

Επίσης επειδή οι γυναίκες συλλέγουν και αποθηκεύουν το νερό είναι πιο τρωτές στις ασθένειες που οφείλονται στο μολυσμένο νερό.

Σημαντικός παράγοντας που συντελεί στην κακή υγεία των γυναικών αυτών αποτελεί και η έμφαση στη θεραπεία των ασθενειών και όχι στην πρόληψη και η έλλειψη συμβουλευτικών κέντρων για θύματα βίας. Πολλές γυναίκες υποφέρουν από προβλήματα υγείας που προέρχονται από βασανιστήρια, σεξουαλική εκμετάλλευση, χάσιμο των παραδοσιακών συστημάτων υποστήριξης, καθώς και από τις δυσκολίες προσαρμογής που αντιμετωπίζει ο πρόσφυγας.

Για να βελτιωθεί η προστασία των γυναικών προσφύγων σε θέματα υγείας θα πρέπει οι ίδιες να συμμετέχουν στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή όλων των προγραμμάτων υγείας που τις αφορούν. Οι φορείς που παρέχουν τέτοιες υπηρεσίες θα πρέπει να αυξήσουν κατά 50% το γυναικείο προσωπικό τους. Επίσης θα πρέπει να εκπαιδευθούν γυναίκες πρόσφυγες ως νοσηλεύτριες και να μετέχουν ως προσωπικό των φορέων που εφαρμόζουν τέτοια προγράμματα.

Οι Υπηρεσίες αυτές θα πρέπει να παρέχουν εκπαίδευση για νοσήματα που μεταδίδονται με σεξουαλική επαφή, για βλαβερές παραδοσιακές πρακτικές, για οικογενειακό προγραμματισμό. Θα πρέπει να παρέχουν επίσης προγράμματα για αποκατά-

σταση αναπήρων παιδιών και γυναικών, και να κάνουν εμβολιασμούς. Θα πρέπει επίσης να προσφέρουν υπηρεσίες που αφορούν γυναικολογικές παθήσεις και την ψυχική υγεία θυμάτων βασανιστηρίων, βιασμών, σεξουαλικής εκμετάλλευσης κ.λπ.

■ Εκπαίδευση

Εκατομύρια παιδιά προσφύγων, ειδικότερα κορίτσια μένουν χωρίς εκπαίδευση.

Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση η τάση είναι από την τρίτη τάξη τα κορίτσια να εγκαταλείπουν στο σχολείο. Ο αριθμός αυξάνει όσο ανεβαίνουν οι τάξεις.

Στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση 28% όσων έχουν υποτροφίες είναι κορίτσια, ενώ για τις ανώτερες εκπαιδευτικές βαθμίδες το ποσοστό ανέρχεται σε 23%.

Τα αίτια είναι πολλά. Ανεπαρκής αριθμός δασκάλων, έλλειψη καταλλήλου εκπαιδευτικού υλικού και πολιτιστικές αξίες που περιορίζουν την πρόσβαση των γυναικών προσφύγων στην εκπαίδευση.

Αδυναμία των γυναικών αυτών να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά και επιμορφωτικά προγράμματα λόγω εξαντλητικών ωραρίων εργασίας, ή και έλλειψης παιδικών σταθμών.

Γι' αυτά τα προβλήματα θα πρέπει να βρεθούν λύσεις, αλλά κατά πρώτο θα πρέπει τα προγράμματα υποτροφιών να αφορούν τον ίδιο αριθμό αγοριών και κοριτσιών.

Θα πρέπει επίσης να δίνονται αποδεικτικά σπουδών που να μπορούν να αναγνωρίζονται από τις αρχές στις χώρες ασύλου, επανεγκατάστασης ή καταγωγής.

Επαγγελματική εκπαίδευση — Οικονομικές δραστηριότητες

Οι μικρές επιχειρήσεις που μπορούν να ανοίξουν οι γυναίκες πρόσφυγες μπορεί να είναι μια λύση στο πρόβλημα της δημιουργίας εισοδήματος και από την άλλη να ξεπερνά τα πολιτιστικά εμπόδια που θέτουν φραγμούς στην εργασία των γυναικών. Όμως τέτοιες επιχειρήσεις είναι συχνά προσανατολισμένες σε παραδοσιακές δραστηριότητες που δεν έχουν ζήτηση, και επιπλέον ξεκάθαρους στόχους. Έχουν μεγάλο διοικητικό κόστος, ανεπαρκή χρηματοδότηση και ανεπαρκή συνεργασία με τη κοινότητα των προσφύγων.

Στις περισσότερες χώρες οι δυνατότητες εργασίας για τις γυναίκες πρόσφυγες είναι περιορισμένες. Τα εμπόδια είναι πολλά όπως: Νόμοι που απαγορεύουν την απασχόληση των προσφύγων. Έλλειψη δεξιοτήτων που έχουν ζήτηση στην αγορά εργασίας. Υψηλά επίπεδα ανεργίας στην

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

φιλοξενούσα χώρα. Πολιτιστικά εμπόδια που δεν επιτρέπουν στην γυναίκα πρόσφυγα να εργάζεται έξω από το σπίτι.

Σε μερικές περιπτώσεις όπου οι γυναίκες αποτελούν φθηνή εργατική δύναμη βρίσκουν εργασία, αλλά με κακές συνθήκες και με πολύ χαμηλά ημερομίσθια. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης αποτελεί συχνά η προσφυγή στην πορνεία σαν μέσο οικονομικής επιβίωσης.

Γι' αυτό θα πρέπει να προωθούνται προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης σε παραδοσιακές και μη δραστηριότητες που έχουν ζήτηση, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών δραστηριοτήτων, του λειτουργικού αναλφαβητισμού, της διαχείρισης, στα οποία θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται και οι γυναίκες.

Προκειμένου όμως οι γυναίκες να μπορούν να επωφεληθούν από προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης θα πρέπει να έχουν κάποια βασική εκπαίδευση, δηλαδή να είναι εγγράμματες.

Τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης θα πρέπει να δίνουν πιστοποιητικά σπουδών ώστε οι αποκτηθείσες γνώσεις και ικανότητες να αναγνωρίζονται στις χώρες ασύλου, καταγωγής, ενσωμάτωσης και επανεγκατάστασης. Οι Κυβερνήσεις θα πρέπει να ενθαρρύνονται στην έκδοση αδειών εργασίας και στήριξης συνεταιριστικών προσπαθειών από πρόσφυγες, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών, όπως και για την δημιουργία ευκαιριών για παραγωγικές δραστηριότητες και για πρόσβαση σε απόκτηση γης.

Μακροχρόνιες λύσεις στο προσφυγικό θέμα και τα προβλήματα που παρουσιάζουν για τις γυναίκες.

Επαναπατριsmός: Πολλά από τα προβλήματα φυσικής ασφάλειας που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες όταν εγκαταλείπουν τη χώρα τους επαναλαμβάνονται κατά την επάνοδό τους. Ένα ειδικότερο πρόβλημα έχει σχέση με την απόφαση του επαναπατριsmού. Συχνά οι αποφάσεις λαμβάνονται από τους άντρες αρχηγούς και οι γυναίκες δε μπορούν να εκφράσουν γνώμη ή ή πληροφόρηση που τους δίνεται δεν τους επιτρέπει να λάβουν μια σωστή απόφαση.

Εγκατάσταση στις χώρες ασύλου: Όταν σταματήσει η διεθνής βοήθεια, οι πρόσφυγες εξαρτώνται από τις δυνατότητες πρόσβασης που τους παρέχει η χώρα υποδοχής στο εκπαιδευτικό της σύστημα, καθώς και στις υπηρεσίες υγείας και σε άλλες υπηρεσίες. Οι γυναίκες και τα παιδιά εξακολουθούν να θεωρούνται δεύτερης προτεραιότητας.

Η εγκατάσταση προσφύγων σε χώρες α-

σύλου έχει συνήθως επιπτώσεις στον ντόπιο πληθυσμό γιατί υπάρχει ανταγωνισμός για τροφή, εργασία, μισθούς, υπηρεσίες κ.λπ. Συνήθως τις επιπτώσεις αυτές υφίστανται οι πιο φτωχές κατηγορίες πληθυσμού και αυτές είναι οι γυναίκες και τα παιδιά.

Μια λύση η οποία δεν έχει εφαρμοσθεί μέχρι σήμερα γιατί τα διεθνή προγράμματα αναπτυξιακής βοήθειας δεν αφορούν τα προβλήματα των προσφύγων είναι η εξής:

Το δυναμικό των προσφύγων και των γυναικών να ενσωματώνεται σε αναπτυξιακά προγράμματα που αφορούν περιοχές όπου οι πρόσφυγες είναι εγκατεστημένοι για μακρές περιόδους. Το ζητούμενο βέβαια είναι η βοήθεια προς τους πρόσφυγες να μπορεί να συμβάλει στην ευρύτερη ανάπτυξη της περιοχής.

Τρίτες χώρες εγκατάστασης

Τα προβλήματα είναι **σημαντικά όταν υπάρχει διαφορά** της κουλτούρας μεταξύ της χώρας προέλευσης και εγκατάστασης, όταν είναι απαραίτητη η εκμάθηση της γλώσσας, η άγνοια της οποίας για τις γυναίκες ειδικότερα, σημαίνει πλήρη εξάρτηση από τον άντρα και κοινωνική απομόνωση. Για τις γυναίκες που εργάζονται για πρώτη φορά έξω από το σπίτι, αυτό μπορεί να σημαίνει αλλαγή των συζυγικών σχέσεων, του τρόπου ζωής και συχνά οικγενειακή βία, όταν ο άνδρας μπορεί να αισθάνεται για το θέμα αυτό προσωπική ταπείνωση. Η έλλειψη παιδικών σταθμών μπορεί να σημαίνει για τις γυναίκες εμπόδια στην πρόσβαση στην εργασία που είναι απαραίτητη για την επιβίωσή τους.

Συμμετοχή των γυναικών προσφύγων στη λήψη αποφάσεων

Τελειώνοντας θα ήθελα να αναφερθώ σε ένα αίτημα του γυναικείου κινήματος, τόσο διεθνώς, όσο και στη χώρα μας: τη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων που αφορά και τις γυναίκες πρόσφυγες.

Οι γυναίκες πρόσφυγες θα πρέπει να συμμετέχουν στον σχεδιασμό και την εφαρμογή όλων των προγραμμάτων που αφορούν τους πρόσφυγες και σε όλες τις άλλες αποφάσεις που επιρρεάζουν την ζωή τους. Θα πρέπει επίσης να συμμετέχουν και στα διοικητικά όργανα των προσφυγικών καταυλισμών.

Υπάρχουν ορισμένα τέτοια παραδείγματα στην Αφρική και στην Κεντρική Αμερική, όπου ο προσφυγικός πληθυσμός ορι-

σμένων καταυλισμών εξέλεξε γυναίκες συντονίστριες, οι οποίες παρακολουθούν τη διανομή τροφίμων και άλλων ειδών στους πρόσφυγες και διασφαλίζουν ότι οι ανάγκες των γυναικών λαμβάνονται υπόψη.

Η ίση συμμετοχή των γυναικών και ειδικότερα των ομάδων που μειονεκτούν στα κέντρα λήψης αποφάσεων δεν αποτελεί μόνο προϋπόθεση της δημοκρατίας, αλλά και κάθε αναπτυξιακής διαδικασίας η οποία έχει σαν κέντρο άξονα την αξιοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα.

Είναι σημαντική απώλεια ανθρώπινου δυναμικού για κάθε κοινωνία και ανάσχεση για κάθε αναπτυξιακή διαδικασία εάν αφήνει αναξιοποίητα τα προσόντα του μισού της πληθυσμού.

Άλλωστε οι προκλήσεις του μέλλοντος και η ανάπτυξη κάθε κοινωνίας δε μπορεί να επιτευχθεί παρά μόνο με τη σύζευξη των διαφορετικών εμπειριών και αξιών των δύο φύλων με στόχο ένα κόσμο που η καθημερινότητά του θα αντανάκλα κυρίαρχα την ανθρωπιά του.

